Момо Капор

Ф О Л И Р А Н Т И [1]

УВОД

Години наред, разхождайки се по Кнез Михайлова, срещам един луд. Моят луд крачи твърде бързо и трудно се проследява. От пръв поглед на човек може да му се стори, че е забързан нанякъде, но това е само заблуда; колкото и дълго да го проследявах, никога не успявах да открия целта му - това беше винаги един и същ маршрут, след който внезапно изчезваше в една от мрачните сгради след безистена, който води от Кнез Михайлова до Обиличев венац.

Моят луд е облечен по модата от петдесетте години: тежко зимно палто, ушито от дебел вълнен плат, украсено с рамена, напълнени с вата, виси на него като на закачалка; носи плитка широкопола шапка, която някога представляваше белградският вариант на популярната черна шапка на Док Холидей от филма "Мила моя Клемънтайн" ("*Oh, my darling, oh, my darling, oh, my darling Clementine*..."). Яката на ризата му е висока и заоблена и твърде напомня чарлстон, а възелът на вратовръзката е стегнат в микроскопичен триъгълник. Панталонът, наричан "свирка", има широки маншети и е доста тесен; отдалече прилича на малко подебели чорапи. Очевидно е трогателното му усилие да спаси от гибел един вече похабен и омазан костюм на двайсетина години. Следи от гнила елегантност и отчаяние присъстват и в походката му: моят луд крачи еластично като котка от покрайнините, винаги

[1] Би могло да се преведе с *пунтьори* (Б. пр.)

малко прегърбен, с ръце отзад. Само отблизо човек може да забележи съсипаното му лице и облекло - от другата страна на улицата той приличаше на останалите пешеходци, само да не беше тази походка, която още от 1949 г. наричаха *фраерска* или *дегенска*. Става дума именно за походката, особена комбинация от хитрост и гаменска напереност, с които се разхождат дрехи... В тези крачки има нещо от лукавото дебнене на сводника, за когото улицата е голямо ловно поле. Моят луд обикновено си тананика, докато следва ръба на тротоара. Чух го и какво: един убийствено безличен припев: "хей баба риба а баба яде риба а дядо ебе баба хей баба риба хей баба риба хей риба баба..."

За някого, който като мене е прекарал по-голямата част от живота си на улицата, лудите не са никаква рядкост. Познавам всички луди, които са се появявали през последните двайсет и пет години на Кнез Михайлова, най-скъпата за мене улица на света. Спомням си полуделите руски емигранти, бабушките в излинели астраганени шуби, бившите генерали си спомням, уважаваните старци, предали се изцяло на нищетата, обрасли в дълги побели заплетени бради (един от тях и днес още обикаля трите чуждестранни читални на Кнез Михайлова, а дрипите на зимното му палто са подплатени с бюлетините на посолствата) - познавам сексуалните маниаци с тънки куртки - нервозните им пръсти с мръсни нокти дращят дъното на празния джоб, очите им са воднисти, а по лицата им потрепва сянка на вечна вина и срам; онанисти и потайни педита познавам, и остарели донжуановци - те минават по Кнез Михайлова, унесени в изгубената си красота, чиито следи панически търсят в огледалата на магазините за оптика. О, бедни красавци - графове на "стъргалото", останали немили-недраги! Животът ви - това са мрачните разходки през няколкото безплатни места: няколко читални, три празни факултетски аули, в които отеква самотата, две галерии, където не се плаща вход; познавам и вас, и вашите бързи коси погледи, пълни с блудни намеци - отправяте ги безуспешно към младите момичета, към тяхната развихрена пролетна походка, към розовата плът и влажните муцунки. Все още очаквате, че ще ви се случи някое чудо около седем вечерта, когато Кнез Михайлова е най-разкошна с изобилието, предлагано от витрините й. Дъщерите на тази ули-

ца обещават толкова много, все докато към девет не изчезнат от тротоара и не се потопят в безименността на големия град. Откъде изобщо идват на Кнез Михайлова? Накъде толкова бързат? Къде отиват? В какви стаи живеят?

Години наред поставях засада в началото на Кнез Михайлова, при "Руския цар", и днес понякога го правя: отново се чувствам като някогашния млад ловец на забравени познайници, за които мислех, че съм ги изгубил завинаги. Тук разпъвам мрежа, в която от време на време попадат ценни риби - някои момичета, които ме познаваха от по-доброто време, някои хора, от които съм взимал пари на заем, по-точно взимал съм ги, както се взима данък за изключителност, мислейки, че времето, което идва, връща с лихви онова, което съм изпросил. Никога не им върнах банкнотите от виолетова хартия, а смешно би било да им ги връщам сега, след като толкова пъти обменяха парите! Всъщност, няма ги същите банкноти, които съм взимал на заем; стойностите съвсем се измениха, а старата хартийка от 500 динара от 1956 г., например, с която бяхме в състояние да измъкнем предвкусваното богатство и разкош за една вечер (билет за Кинотеката, в която се даваше цикъл на Марсел Карне, две кафета в Коларац, зелена кутия цигари "Морава", утрешният "НИН" с репортаж от Париж и два билета за последния автобус; сутринта още и два варени кренвирша на влажен хляб от будката на ъгъла, до началната спирка в Нови Белград - начало, обещаващо успешен ден!) - тази банкнота от 500 динара, значи, днес вече не съществува и е безсмислено да я връщам сега, също както е смешно да започвам отново някоя прекъсната любов, която е обещавала много - сега е късно; а после в моята мрежа, разпъната на този ъгъл на Кнез Михайлова, се пъхат и лица, които не желая да видя: срещат се и някои неразчистени сметки, приятелства, прекъснати по недоразумение, дни и случки, за които не желая да си спомням, погрешно изтълкувани постъпки и жестове - тези риби пускам да минат през дупките на окъсаната ми мрежа, а задържам само някои скъпи лица, някои години, някое време...

И ето, след онова така брилянтно начало на разходката по Кнез Михайлова, когато тръгнете по излъскания й тротоар край "Руския цар", изпълнени със сладки очаквания, че ще се случи

нещо изключително, че почва голям кралски лов на скъпи лица и изгубени приятели, лов на неочаквани обрати, които могат напълно да изменят живота ви; между това начало, значи, и онова така тъжно обръщане горе на върха на улицата, където тя се влива в Калемегдан, това безсмислено тъпо обръщане на пета, когато сте вече наясно, че нищо хубаво няма да ви се случи, и повтаряте разходката, затваряйки кръга с обратна последователност на фасади и витрини, сменяйки само страната на улицата, колкото да промените нещо; между тези две обръщания започвам все повече да се чувствам като онзи клет луд, облечен по модата от 1949 г., който, сякаш разхождайки се върши някаква необикновено важна работа, докато минава винаги по точно определената и утъпкана пътека на слоновете, говорейки сам със себе си.

Докато се разхождам така, имам чувството, че съм престанал да живея. Струва ми се, че съм живял там някъде, между 50-те и 60-те, и че сега, след като всички, които съм обичал и познавал, са се разпръснали, съм абсолютен чужденец сред това множество, минаващо покрай мене. Мотая се по някогашното "стъргало", разгръщайки духовете на изчезналите красавици, баскетболистки и модерни момичета, първите манекенки и шампионки по рапира, пръснали се по света и във времето; очаквам да ги срещна отново, но е невъзможно и затова се гмурвам в навалицата, за да изплувам на Теразие, от чиято широта ме обзема тъга и празнота; не знам накъде повече да отида, боя се да не ме сбъркат с онзи луд, който като прокълнат непрекъснато обикаля града.

Неприятно ми е, че по няколко пъти срещам едни и същи лица; може би и за мене мислят: "Ето лудия, когото преди малко срещнахме при "Фонтана"! Боже, където и да мръднем, все на него налитаме - какво прави този човек постоянно на улицата, все навън е!" Боя се, но все пак трябва да продължа разходката си. Старият инстинкт на ловец, за щастие, не ме напуска дори и в трийсет и седмата ми година, краката ме теглят все по-нататък и по-нататък, докато Кнез Михайлова не опустее напълно и аз не остана последен сред маниаците, които безпомощно кибичат пред витрините и по ъглите, и не знаят къде да отмъкнат малкия си частен ад. Затова крача бързо (старата хитрост на лудия), сякаш

имам някаква определена цел, навеждам глава и гледам пред себе си, броейки крачките - точно хиляда двеста трийсет и девет крачки - и само от време на време хвърлям поглед към *онези* места, изтръгвайки от старата Кнез Михайлова забравените тонове, както на изтъркана грамофонна плоча се очаква някое определено място, онова, от което накрая се буди приспаното щастие, а всичко останало се слуша безучастно, всичко останало е абсолютно без значение. Това понякога е някоя порта, някоя витрина или полъх на вятъра, който ме връща в една (само за мене) важна година и една вечер, или това е само част от закърпения тротоар, на който започвам да чувствам някои други градове, които никога не съм виждал - Кнез Михайлова кънти така под стъпалата ми, както опнатият барабан, на който през 1956 г. в "Лотос" правеше своите изпълнения Боби Морено със сина си, и ме кара да усещам, че съм единственият останал луд на предния пост на едно време, което вече всички са забравили.

Върнете се, върнете се, върнете се, върнете се, върнете се, върнете се...

Смели момчета на студената война, момичета с набити прасци, обсипани със златист мъх, вие, които съумяхте до последно да вярвате в нашите лудешки планове за овладяване на света, за слава и успех, вие, на които обещавахме изоставени замъци в планините, където ще седим край пламнали огнища, песове и камари грамофонни плочи на Луис Армстронг и Ела Фицджералд, вие, на които обещавахме, че ще останем завинаги млади, непроменени в старите си пуловери и джинси с изтъркани колена - от вас желаехме да имаме деца с дълги, пажовски златисти коси, да имаме вечно приятелство - вечно отворени врати за всички, които се отбият да презимуват и да рисуват в скицниците си, да хапнат и да се окъпят, да изпият бутилка вино и да четат книги, хиляди интересни книги с цветни илюстрации, стотици импресионистични репродукции от изданието на "Скира" с обяснения на чужди езици, които ще ни превеждате дума по дума, с любов и внимание. Не изпълнихме обещанията си и вече не седим в *нашите* кафенета с притиснати рамене около една маса, където се свиваме, защото пристигат старите ни приятели, мокри и премръзнали, търкат ръцете си още от вратата и се радват, че ни

виждат събрани и че имаме за чай и цигари, че сме успели да заемем точно нашата маса, въпреки че кафенето е пълно до дупка, а димът може да се реже на кубчета и да се изнася чак в Аляска: страшно ще прекараме, казват, всички сте тук, всички се събрахме, и ние им обясняваме кой кого къде и как е подбрал и как сме налетели един на друг съвсем случайно, правим още място за новите приятели, които току-що пристигат и казват за филма, който са гледали, че е "лайна", за концерта, който са слушали, че е "фалш", а за дамата, която са начукали, че е "лопата".

"Господи, какъв кучешки студ! Имаш ли цигари? Кой ще плати това *удоволствие*? Мога ли да преспя у вас? Няма значение, мога и на пода, мързи ме да се връщам сега чак там. "

Къде сте?

Студено ми е, докато се разхождам без вас и като откачения дух на Хамлетовия баща обикалям кафенетата - сега това са съвсем променени места, струва ми се, че сънувам: познати ми са таваните на тези кафенета, и стените са ми познати, ъглите и подът, но в тях ги няма вече тенекиените "кюмбета", палени със стърготини, нито листовете с менюто, написаното непохватно с химически молив *фасул с сушено месо*, нито познатите по лице посетители, нито столовете, на които съм се клател, пазейки равновесие с крака под масата; не съм в състояние да ви открия в своята смахната обиколка от Калемегдан до Славия, от 1956 до 1961 г.

Минавам по този път, а кошавата ми удря крошета. Оприличавам се на моряк-мияч на съдове, на кораб, който всички са напуснали в паника. Капитанът, офицерите, пътниците и плъховете. Всички. Калемегданските зидове се превръщат под атаките на вятъра в нос на кораб, който плава в сърцето на тъмнината. Някъде далеко, от другата страна на реката, блещукат разтревожени лампи, чувам как някъде долу, дълбоко, клокочи Дунав - кошавата ми донася миризмата на закотвени шлепове, на джердапски мъх и на хайвер. Какво правя сам-самичък на тази ветровита палуба? Минавам за кой ли път покрай затворените магазини и витрините, зад които са загасени светлините, питам се дали не пропилях глупаво живота си, дали не сгреших, че останах тук, в Белград, че продължих живота си на две улици и в три кафенета,

или трябваше да събера сили и да отплувам по света? Андерсеновите приказки се отварят сами на страницата, където Оле-затвори-очички разказва за онези, които пътуват и за онези, които остават:

"На сватбата на една кукла, започва Оле-затвори-очички приказката, лястовицата разказвала за хубавите и топли страни, където едри и тежки гроздове висят по лозите, където въздухът е така мек и където планините блестят в цветове, каквито у нас никога няма" - "Но им липсва нашето сочно зеле", казала кокошката, "Аз прекарах едно лято с пиленцата си на село. Там почвата беше песъчлива и можехме да скитаме и да се ровим. Имахме достъп и до една градина със зеле. О, колко зелено беше! Не мога да си представя нещо по-хубаво." - "Но всяка зелка си прилича с другите, казала лястовицата, а освен това тук често е толкова лошо времето!" - "О, с това вече сме свикнали!" - казала кокошката. "Впрочем, и тук, при нас, може да бъде много горещо. При това, тук не живеят отровни животни, както по онези земи, и при нас няма разбойници. Престъпник може да бъде само онзи, който не счита нашата страна за най-красива от всички! Такъв наистина не заслужава да живее тук!" Кокошката прекъснала с плач речта си и продължила хлипайки: "И аз съм пътувала! Веднъж се возих в една кошница повече от двайсет мили! Пътуването не е никакво удоволствие!"

Може да е съвсем тъпо, но все пак се увличам от мисълта, че невероятно богатата сбирка от моята скука, всичките часове нахалост и всичкото изгубено време, пропиляно в подпиране на някакви телеграфни стълбове с гръб, дългогодишното отлагане да предприема каквото и да е, бедното живуркане с мангизите, с които не може да се живее, но които не ви позволяват и да умрете от глад - увличам се от плахата надежда, че всички тези неща, всички тези години, дни и пропилени часове, водят до нещо и че тях би ги събрала някаква книга, превръщайки ги с едно замахване на магическата пръчка в смисъл. Тази книга все повече ме заангажира. Книга за Мима Лашевска, Але и нашите приятели. Но аз не умея да пиша книги! По-скоро романи, за чието писане е нужно да си изкусен и хитър строител. Малко надежда ми вдъхват няколкото съвсем случайно открити редове от Ралф Уолдо

Емерсън, на които попаднах в американската читалня на Кнез Михайлова, където се отбих да отпочина малко и поседя на топло, сред пенсионери и бездомници.

"Тези романи - прочетох там - постепенно ще отстъпят място на дневниците или автобиографиите - на увлекателните *книги*, ако човек знае как да отбере сред онова, което нарича свои преживявания, това, което наистина е негово преживяване и как правдиво да отрази истината".

Може би една книга?

Моята ненаписана книга ми предлага алиби за по-нататъшно пилеене на времето. Без това чудно усещане, което ме грее отвътре, белградската кошава би ме смразила, а августовската жега - претопила заедно с асфалта. Някой най-накрая би тикнал високите си токове в разтопеното ми сърце. Без това чувство щях да съм никой и нищо. Но какво са моите преживявания? Едно пиене на кафе под разцъфтелите липи на "Манежа", когато един липов цвят падна в Мимината бира. Откриването на изложбата на Бане Йегуля, наричан Квижик, иначе Цвиич, на което авторът изобщо не дойде, за да покаже по този начин превъзходството си над публиката, която нахлу в галерията на Графическия колектив, за да го види жив, да види едно от нашите момчета, успяло там, в Париж. Бедна колекция от случки, която не може да се сравни с цялата онази канонада в нашата литература, нито със самолетните спускания на Хемингуей в Африканската джунгла или със сибирските нощи на Фьодор Достоевски!

Какъв е смисълът на една *книга-писмо*, отправена към хора, които най-вероятно няма да я прочетат! От друга страна защо пък не? Може би това трябва да бъде дневник, който да покаже на останалите анонимни страдалци, че всичко, което им се случва, или по-точно казано, не им се случва, има също някакъв гаден смисъл, че всички сме родени по един и същ начин, с еднакви шансове, и ще си отидем от този свят кой по-напред, кой по-късно, и от тази смърт ще боледуват и най-прославените, че и тях ще ги забравят, сякаш никога не са и съществували, че всеки художник-аматьор пред бялото платно, в момента, когато доближи към него четката с боя, има съвършено същите шансове, както и Пикасо или който и да е друг, стоял така - сам и замислен, двоу-

мейки се откъде да почне, а всичко останало е само плетеница от изкусност, популярност, щастливо стечение на обстоятелствата, традиции (дали пред него стоят готически катедрали или тишина, през която тътнат азиатски конници, а след това танкове) - накрая, че всеки младеж от Нови Белград, син на пенсиониран поручик, в момента, когато седне на одрайфаното стълбище пред жилищния вход с купена на изплащане китара в ръце, има съвършено същите изгледи да запее като Боб Дилън, въпреки вонята на кисело зеле, която бълва от мазето през шахтата на асансьора, въпреки натрошените стъкла от бирени бутилки, въпреки рахитичната трева, по която се въргалят употребени презервативи, въпреки всичко. Друг е въпросът, че песента му няма да влезе в милиони чужди стаи, че ще я чуе само лошо обръснатият патрулиращ милиционер и човекът, който събира угарки, никой друг, ако не смятаме една пребита котка, която издъхва вече трети ден край кофите за смет. Въпреки това. Под звездите, които се виждат и от Бруклин, и от Кампала, и от онези запустели места, от които още не са изнесени остатъците от строителни скелета - всички имаме право да завием на месечина - звездите ще ни чуят, и това ще е все едно са ни чули всички останали, тъй като защо иначе, по дяволите, изобщо ще пее този пъпчив пубертет, откъде ще събере толкова сила и дързост да пее след всички трубадури, след Жорж Брасанс, Булат Окуджава и Рей Чарлз? Защо?

"Защо не напишеш книга?" - каза ми една вечер З. Дж., докато му обяснявах какво чувствам, когато се разхождам по Кнез Михайлова. Това беше един от онези класически моменти на моята слабост, когато не мога да спра потока от дърдорене и когато всичко ми се струва кристално ясно и възможно, осъществимо и разбираемо за другите. - Тази книга ми е в главата - казах, - но не зная как да я напиша! Тази книга - казах, - не трябва да бъде някакъв шантав роман, в който да се опитвам да подведа читателя, да го измамя, защото това включва в себе си цяла една гадна тактика, мисълта ми е за поставянето на хитри клопки, където дадено лице ще се появява в точно определени откъси, а действието ще тече от глава до глава, носено от приключението или някакви подобни лайна. При това, за написването на книгата ми пречат всички останали книги, които някога съм прочел, те буквално ме блоки-

рат, така че никога няма да успея да вкарам топката в коша. Една вечер ми се струва, че тази книга-фантом трябва да започва с изречението: 'Докато главният герой на нашето повествование се разхождаше по Кнез Михайлова - най-хубавата за него белградска улица, ненадейно във витрината на един мебелен магазин съзря чудно красива девойка...' - но вече следващата книга, която взимам в ръце и припряно прелиствам, ме кара да бърборя в първо лице; но кой е това първо лице? Аз ли?

'Онова, с което ме привлече Мима Лашевска, онова, което я отличаваше от всички други девойки, с които някога съм се познавал, беше, че Мима нямаше следи от ваксинация на ръката! Искам да кажа, че Мима изобщо нямаше *белези*, онези двата, с които сме белязани всички ние по някакъв начин и сме станали жигосано стадо телета. Тя сякаш е паднала от небето. Никой не й е ударил печат. Питах я: "Как?" Каза: "Не знам"...'

Или разказвачът е някой друг, някой по-малко комплициран от мене, някой, който полива случката със сос от лъжлива ефирност и читателят уж се досеща за какво в действителност става дума от оскъдните фактографски данни, изредени един след друг, точно както две различно оцветени повърхнини от платно на Раул Дюфи (виолетовият и зеленият цвят на хиподрума) сами се смесват в нашата роговица.

Впрочем, кого ще заинтересува тази моя ненаписана книга? През последните двайсет и седем години живях в относително спокойното време на дипломатически престрелки, локални афроазиатски войни, за които четях във вестниците, и временен недостиг на това или онова, недостиг, който се сменяше от периоди на разюзданост и изобилие... Нищо особено!

"Възможна ли е *книга-хербарий*?" - питах авторитетни критици след публичните лекции по работническите университети. - Извинете, мога ли и аз нещо да питам: възможна ли е изобщо книга-хербарий, в която човек да пресова някои дни и някои лица, както хубавите есенни листа, паднали от дърветата? За мене голямо значение имат стари, употребени билети от някои, вече забравени, прожекции, фотографии от колективни излети, където стоим в сянката на гората млади и скромно облечени; с нас на тези снимки са и нашите момичета; истинско чудо е как са

могли да бъдат влюбени в нас; на тези фотографии ние се мъчим със сетни сили да заемем колкото се може по-оригинална поза - някои от нас са протегнали ръка към лещата на апарата с V-образно разперени пръсти (Victoria!), а аз обикновено бутам длан пред лицето си, мъчейки се да приличам на фигура от надгробна плоча на рицар-кръстоносец. Момичетата са усмихнати, израженията на лицата им са налети с възторг: бедните те вярват, че някой ден ние наистина ще станем известни и богати, те вярват на думите ни - само гората зад нас мълчи, нея не сме успели да измамим, тя е тук, като сянка на нашето пунтиране. В тази своя книга-хербарий бих залепил откъси от някои съчинения, писани с виолетова мастило, фотографии на Джеймз Байрон Дийн, които събирах около 59-та, някои картички, които получавах от приятели по белия свят и такива, които сам си изпращах от Трогир и Дубровник по време на екскурзиите (отчаян опит да върна тези златни градове след това в зимните часове), в тази книга биха влезли и грамофонните плочи, защото почти целият ми живот протече в мечти, слушайки взети назаем записи на Луис Армстронг, стария Кинг Оливер, Джанг Райнхарт или Били Холидей - всички тези плочи, включително и "Я ехала домой" на Рада Волшенинова, всичките тези плочи, с чиято помощ бягах все по-далече и по-далече, превръщайки се накрая в съвършено преуспял беглец, страхливец и мечтател; и така, докато размишлявам каква в края на краищата трябва да бъде тази книга, вече се отказвам от нея, защото ми е написана в главата в един единствен проблясък и често прелиствам нейните страници - този склад, наблъскан с демодирани неща, звукове, чувства, цветове, мириси, думи и изречения, с някои лица, с тракане на влакове, с нечий шепот, с дремането в *бързия* за Плоче...

Кълна ви се в каквото искате, не съм амбициозен, не желая с тази книга, която години наред ми се мотае из главата, да постигна някакъв неочакван успех - нима нищо не ви говори това, че без ропот приех да въртя ръчката на циклостила в "Експорт-импорт", където ентусиазирано работя за размножаването на бюлетина "Вътрешна информация". При това, дотегнало ми е от познати муцуни и от техните неподвижни усмивки, които така са

изпълнени със страха: още ли съм в класацията, колко дълго ще бъда на мода?

Моята книга - това е опит отново да се свържа с изгубените приятели и с всички онези, които съм познавал някога, проследявал съм част от пътя им и съм ги губел от поглед. Иска ми се една вечер, около шест и половина, да я видят в някоя книжарска витрина; цветът на нейните корици ще трябва да бъде като някакъв шифър, който в миг да разберат и да отделят от морето други книги, защото това е книга само за тях; иска ми се да я купят и занесат в къщи, да я прочетат и така да узнаят как съм видял филма, в който играеха главните роли, какво съм мислел за тях, какво те за мене; това преди всичко трябва да бъде *книга-писмо*, последен опит още веднъж да ги събера зад същата маса в "Коларац", на същия сал, привързан за брега на Ада Циганлия, в чийто ръкав вчера сутринта намерих хиляди умрели риби. Да, реката беше цялата побеляла от рибешки кореми, а над нейната повърхност витаеха отровни изпарения. Приятелството ни е замърсено точно както и водата на Сава, но в моята книга всички онези, които съм обичал, ще бъдат отново млади и изпълнени с чудесна лудост, отново ще имат всички зъби и цялата си коса и онази борбена енергия, онова въодушевление, което е невъзможно да се изпунтира. Няма нищо по-отвратително от остарелите "анфан-терибли", които не се прощават лесно с младостта си и насилват своето отгледано и самоосъзнато призвание на "златни момчета". Но аз искам да имам свои приятели между кориците, аз, който не съм успял да събера докрай нито една колекция от каквото и да е: винаги ми липсваха две-три снимчици от някой стар автомобил или рядък звяр, за да ми се попълни албумът и да ми донесе някаква награда.

Пишат ли се книги от някакви по-благородни подбуди? Не знам. Едно е сигурно: не искам да напиша книгата си за никой друг, а само за трийсетината отчаяни младежи, които, подведени от сантименталното си възпитание, се опитваха да завладеят просторите, събрани от списания с цветни снимки и от филми; заради тях, които пропиляха най-хубавите си години, дни и нощи, спермата си, кожата си и своите мускули, за да се доберат до този свят, без да могат да си представят, че такъв свят изобщо не съ-

ществува, че са измамени (горките наивни провинциалисти!) - искам, значи, само те да я четат, защото към тях е и отправено това послание от човек, който не замина никъде, оставайки да пази светилищата на младостта им: три празни галерии, един затъмнен киносалон, остаряла крепост и една улица, от която дните заличават и последните следи от историята на тяхната любов.

Не ме е грижа вече и за това, че бедната ми книжка няма да води от глава в глава любителите на криминални интриги (към които спадам и самият аз), че няма никъде да се отива - в нея няма да има никаква динамика, нито действие, тя много ще наподобява застояла локва на асфалта - излялото се мрачно време върху тротоара на Кнез Михайлова, изпъстрено с петролните цветове на дъгата, в което оглеждам лицето си на прага на зрялата възраст.

Понякога посещавам панаира на книгата - там, на десния бряг на Сава; качвам се до втората галерия и оттам наблюдавам морето от книги; това сноване ми изглежда трогателно-безсмислено; дори и да напиша два тона скучни събрани съчинения, това ще бъде все още само песъчинка в морето напечатана хартия, подвързана със суета. Литературният занаят ми се струва съвършено празен, а колкото по-празен ми изглежда, толкова повече ми се пише моята книга: *рибка-пунтьор* в морето на големите златни риби, предназначена само за трийсетина въдичари!

И виж ти! Вече не ме обезкуражават тези планини хартия и тонове печатарски матрици, този гигантски механизъм на пропагандата, продажбата и търгашеството - не ми пука, хиля се, докато минавам през гробището на класиците - в главата ми е моята *книга-писмо* и моите читатели, които ще потърсят тази книга - най безличното от всички безлични частни издания, книга за едно безлично време на затишие и на безлични млади хора в него, които пропиляха живота си за безличие.

А ако трябва да има някакво действие в моята книга, то ще е предварително известно: в края на повествованието всички сме уморени и остарели, съсухрени младежи и напълнели изведнъж момичета, които до вчера бяха хубавички; на края на моята книга ни очаква постепенна безболезнена и приятна смърт от скучния живот, посветен на другите: на децата, на мъжете, на

жените, на роднините, на колегите, на остарелите родители, на родината; на края на книгата ми всички ние удобно седим във фотьойлите пред телевизора, който постепенно ни облъчва с конфекционните си истории, все по-малко се различаваме от другите, все по-малко сме изключителни - една по една нашите добродетели се заличават, искрата в очите ни се гаси, а косата губи блясък, ние ставаме неделни консуматори, които преживят случки, които са ставали с другите, винаги с другите, смъртно уморени поспаланковци след обяда, това е краят на моята книга, която така желая да напиша, но добре знам, че няма да мога.